

Research Article

Investigating the Psychometric Properties of the Religious and Spiritual Struggles Scale (RSSS) In Iranian Society

M. Ebrahimi- Jamarani¹, A. Akbari², H. Farahani^{3*} & P. Azadfallah⁴

1. PhD student, Psychology Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: mahya.ebrahimi.jamarani@gmail.com

2. PhD student, Psychology Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: adnan.akbari@modares.ac.ir

3. Assistant Professor, Psychology Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: h.farahani@modares.ac.ir

4. Associate Professor, Psychology Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: azadfa_p@modares.ac.ir

Abstract

Aim: The aim of this study was to investigate the psychometric properties of Persian version of the Religious and Spiritual Struggles Scale. **Method:** The population included Iranian adults in Tehran in the age range of 14 to 75 years old, who were selected using the available sampling method. The Persian version of the Scale applied with the Elliott (1983) Spiritual well- being and Cohen et al.'s (1994) Perceived Tension Questionnaire. Confirmatory factor analysis and convergent and divergent validity were used to evaluate the validity of the scale and Cronbach's alpha was used to evaluate its reliability. For examining the reliability of the Religious and Spiritual Struggles Scale, it was performed on 37 subjects and Pearson correlation was used to measure it. **Results:** The results of confirmatory factor analysis indicated the fit and desirability of the six- factor model. Significant correlations between the factors of the Scale with of Spiritual Well- being and Perceived Tension also confirmed the divergent and convergent validity of this scale. The reliability of the scale using Cronbach's alpha coefficient calculation for the whole scale is 0.8 and the test- retest correlation coefficient of 0.9 Obtained. **Conclusion:** In general, it can be said that the Persian version of the Religious and Spiritual Struggles Scale, which has six factors, has a factor structure similar to the original version of the scale and has the necessary validity and reliability for using in psychological research in the Iranian sample.

Key Words: *Religious and Spiritual Struggles, Validity, Reliability, Factor structure*

Citation: Ebrahimi-Jamarani, M., Akbari, A., Farahani, H., & Azadfallah, P. (2022). Investigating the Psychometric properties of the Religious and Spiritual Struggles Scale (RSSS) In Iranian Society. *Quarterly of Applied Psychology, 16 (3):43-71.*

ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی در جامعه ایرانی

محیا ابراهیمی جمارانی^۱، عدنان اکبری^۲، حجت‌اله فراهانی^۳، پرویز آزادفلاح^۴

۱. دانشجوی دکتری تخصصی روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. ایمیل: mahya.ebrahimi.jamarani@gmail.com
۲. دانشجوی دکتری تخصصی روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. ایمیل: adnan.akbari@modares.ac.ir
۳. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. ایمیل: h.farahani@modares.ac.ir
۴. دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. ایمیل: azadfa_p@modares.ac.ir

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر واری و ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی (RSSS) اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) در جامعه ایرانی بود. روش: پژوهش حاضر از نوع ارزشیابی است. نمونه پژوهش حاضر متشکل از ۴۸۶ نفر از افراد بزرگسال ایرانی در محدوده سنی ۱۴ تا ۷۵ سال بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. نسخه فارسی مقیاس همراه با پرسشنامه‌های به زیستی معنوی الیسون (۱۹۸۳) و تنیدگی ادراک‌شده کوهن و همکاران (۱۹۹۴) اجرا گردید. برای بررسی روایی مقیاس از روش تحلیل عامل تأییدی و روایی همگرا و واگرا از طریق محاسبه همبستگی پیرسون استفاده شد و برای بررسی اعتبار آن نیز از روش محاسبه آلفای کرونباخ بهره گرفته شد. جهت بررسی پایایی مقیاس نیز از روش آزمون باز-آزمون استفاده شد. یافته‌ها: نتایج تحلیل عامل تأییدی حاکی از برازش و مطلوب بودن مدل شش عاملی بود. همبستگی‌های معنادار میان این مقیاس و مقیاس‌های به زیستی معنوی و تنیدگی ادراک‌شده نیز روایی واگرا و همگرایی این مقیاس را تأیید می‌کرد. اعتبار مقیاس با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸ و برای عامل‌های آن در دامنه ۰/۷۳ تا ۰/۹۱ و اعتبار مرکب عوامل در دامنه ۰/۸۱ تا ۰/۹۴ و ضریب همبستگی آزمون-بازآزمون ۰/۹ به دست آمد. **بحث و نتیجه‌گیری:** با توجه به مطلوب بودن خصوصیات روانسنجی مقیاس فارسی کشمکش‌های معنوی می‌توان از آن به عنوان یک ابزار معتبر در جامعه ایران استفاده کرد.

واژگان کلیدی: کشمکش‌های مذهبی و معنوی، روایی، اعتبار، تحلیل عامل تأییدی

¹: the religious and spiritual struggles scale

مقدمه

مذهب و معنویت یکی از بنیادی‌ترین ابعاد زندگی بسیاری از انسان‌ها را شکل می‌دهند. مذهب و معنویت برای بسیاری از افراد منبع آرامش^۲، حمایت اجتماعی^۱ و گردآورنده‌ی معنای زندگی است که هویت فرد را شکل داده، به رفتارش جهت می‌دهد و پاسخ پرسش‌های وجودی‌اش را فراهم می‌آورد (پارک، ادموندسون و هاله-اسمیت ۲۰۱۳). در چند دهه‌ی اخیر پژوهش‌های روان‌شناختی متعددی حول نقش مثبت مذهب و معنویت انجام شده است که نشان‌دهندی اثر مثبت آن بر کنترل خویشتن (مک کلو و کارتر، ۲۰۱۳) مقابله با استرس (پارگامنت، ۲۰۱۱)، دلبستگی ایمن (گرانکوویست و کیک پاتریک، ۲۰۱۳) و سلامت جسمانی و روان‌شناختی (پارک و اسلاتری، ۲۰۱۲) است.

با این حال، مذهب و معنویت، در تمام حالات منبع آثار مثبت روان‌شناختی نیستند و گاهی اوقات به منبع تعارض و کشمکش بدل می‌شوند. به‌عنوان مثال افرادی که رخدادهای منفی زندگی خود را ناعادلانه تفسیر می‌کنند و آن‌ها را به خدا نسبت می‌دهند و نسبت به خدا احساس خشم می‌کنند (میلونسکی، ۲۰۱۲) یا افرادی که نسبت به ریاکاری و دورویی انسان‌های مذهبی احساس تنش و تعارض می‌کنند (الیسون و لی، ۲۰۱۰). دسته‌ای از افراد نیز با هنجارهای اخلاق مذهب خود و اینکه آیا بر مبنای آن عمل می‌کنند یا نه، در تعارض به سر می‌برند و گروهی از مردم نیز احساس می‌کنند قربانی نیروهای شیطانی و فراطبیعی هستند (اکسلاین، ۲۰۱۳). در چنین حالتی فرد به لحاظ مذهبی و معنوی در کشمکش به سر می‌برد و این امر می‌تواند به لحاظ روان‌شناختی آثار منفی بر زندگی وی بر جای بگذارد (اکسلاین، ۲۰۱۳).

مفهوم کشمکش^۵ حاکی از این است که در باور، عمل یا تجربه‌ی کنونی فرد امری وجود دارد که موجب پدیدآیی یا تداوم پریشانی^۶ است. این پریشانی می‌تواند به‌صورت یک هیجان منفی بنیادی (مانند غم، خشم، احساس گناه) تجلی یابد یا اینکه به شکل تعارضی درونی تجربه شود که در آن فرد افکار و احساساتی را تجربه می‌کند که با یکدیگر در تضاد بوده و به سهولت قابل حل شدن نیستند (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴). پژوهش‌های متعدد بر پیوند این مفهوم با مختل شدن بهزیستی و سلامت روان‌شناختی فرد

1. religion

2. spirituality

3. comfort

4. social support

5. struggle

6. distress

و پریشانی هیجانی تأکید داشته‌اند (پارگامنت، ۲۰۱۱؛ پارگامنت، ماهونی، شافرانسانکه، اکسلاین و جونز، ۲۰۱۳). به‌عنوان مثال بکراث، پارگامنت و پارک (۲۰۲۱) در یک فراتحلیل درباره‌ی مقابله دینی نشان داند کشمکش‌های روان‌شناختی- معنوی با افسردگی، اضطراب، احساس گناه، ناامیدی، خصومت، نارساکنش‌وری اجتماعی و تمایلات خودکشی ارتباط دارد. در مطالعه‌ای دیگر الیسون، فنگ و فلنلی (۲۰۱۳) نشان داده شد که کشمکش‌های روان‌شناختی- معنوی با اضطراب بیشتر، افسردگی، تفکر پارانوئاگونه، وسواس و بدنی‌سازی در ارتباط است.

به‌طورکلی در دسته‌بندی رایج و مقبول در روان‌شناسی دین (پارگامنت و همکاران، ۲۰۱۳؛ اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴) کشمکش‌های روان‌شناختی- معنوی به سه دسته تقسیم می‌شوند: (۱) کشمکش‌های مربوط به امور فراطبیعی؛^۱ این دسته به تعارض‌های فرد در رابطه با امور ماورای طبیعی می‌پردازد که خود قابل بخش به دو گروه است. (الف) کشمکش‌های الهی^۲ (کشمکش‌های مربوط به خدا) که با تعارض‌ها و ادراک فرد از خدا و رابطه‌اش با او ارتباط دارد (مانند احساس خشم نسبت به خدا در موقعیت‌های عدم استجاب دعا یا احساس رهاشدگی از جانب خداوند). (ب) کشمکش‌های اهریمنی^۳ که به نگرانی‌های فرد در مورد تأثیر شیاطین و ارواح خبیثه بر زندگی‌اش مربوط می‌شوند (مانند احساس اینکه فرد از جانب شیاطین و ارواح خبیثه مورد هجوم قرار گرفته است یا اینکه شیاطین و ارواح خبیثه تلاش دارند که فرد را از مسیر درست زندگی‌اش منحرف کنند). (۲) کشمکش‌های درون‌فردی؛^۴ این دسته بر افکار و کنش‌های فرد در رابطه با امور مذهبی و معنوی تمرکز دارد. این دسته را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد: (الف) کشمکش‌های اخلاقی^۵ که بر تعارض‌های فرد در رابطه با پیروی از اصول اخلاقی‌اش تأکید دارد (مانند احساس گناه فرد در رابطه با اینکه مطابق با استانداردهای اخلاقی‌اش عمل نکرده است). (ب) کشمکش‌های مربوط به شک و تردید^۶ که در آن فرد در رابطه با باورهای مذهبی خود دچار تردید است و به همین خاطر در تنش و تعارض به سر می‌برد. (ج) کشمکش‌های مربوط به معنای غایی^۷ که در آن فرد در رابطه با اینکه آیا زندگی از معنایی غایی برخوردار

1. supernatural

2. divine struggle

3. demonic struggle

4. intrapersonal struggle

5. moral struggle

6. doubt-related struggle

7. struggle around ultimate meaning

است یا نه، دچار تعارض است. (۳) کشمکش‌های بین‌فردی؛ این دسته اموری را دربرمی‌گیرد که در آن فرد در رابطه با افراد یا سازمان‌های مذهبی دارای مشکل و تنش است (به‌عنوان مثال فردی که احساس می‌کند از جانب افراد مذهبی مورد طرد و بدفهمی واقع شده است).

گرچه در چند دهه اخیر تلاش‌هایی برای ساخت ابزاری برای سنجش این مفهوم صورت گرفته است (به‌عنوان مثال، نگرش به خدا^۲ (وود و همکاران، ۲۰۱۰)، پرسشنامه ارزیابی معنوی^۳ (هال و ادواردز، ۱۹۹۶)، دلبستگی به خدا^۴ (بک و مک‌دونالد، ۲۰۰۴)، مقیاس خشم نسبت به خدا^۵ (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۱)، تردید مذهبی^۶ (کراوس و الیسون، ۲۰۰۹)، اما هر کدام از این ابزارها تنها بر وجهی از این مفهوم تمرکز داشته‌اند و نبود ابزاری که تمامی وجوه را به نحوی جامع مورد پوشش قرار دهد به عدم غنای پژوهش‌های این حوزه منجر شده بود (اسلاین و همکاران، ۲۰۱۴). به همین خاطر، اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) بر مبنای تقسیم‌بندی رایج و مقبول در حوزه‌ی روان‌شناسی دین، ابزاری جامع و دقیق برای سنجش «کشمکش‌های مذهبی و معنوی» طراحی نمودند که تمامی این وجوه مختلف را پوشش می‌داد. این مقیاس دارای ۲۶ ماده و ۶ زیرمقیاس است که بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از «هرگز» تا «خیلی زیاد» طراحی شده است. شش زیرمقیاس این پرسشنامه مطابق با تقسیم‌بندی ارائه‌شده متشکل از کشمکش‌های الهی،^۷ اهریمنی،^۸ بین‌فردی،^۹ اخلاقی،^{۱۰} شک و تردید^{۱۱} و معنای غایی^{۱۲} است.

زارزیکا و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به اعتبارسنجی این مقیاس در جامعه لهستان پرداختند که نتایج آن پس از طی مراحل ترجمه این ابزار به زبان لهستانی و اجرای آن روی نمونه‌ای از افراد بزرگسال لهستانی حاکی از وجود شش عامل (الهی، اهریمنی، اخلاقی، معنای غایی، بین‌فردی و شک و تردید) و ضرایب روایی بالا و شاخص‌های

1. interpersonal struggle
2. the attitudes toward god scale
3. the spiritual assessment inventory
4. attachment to god
5. anger toward god
6. religious doubt

7. divine
8. demonic
9. interpersonal
10. moral
11. doubt
12. ultimate meaning

روان‌سنجی قابل قبول بود ($\chi^2=724/84$ ، $N=646$ ، $p=0/001$ ، $df=283$ ، $CFI=0/96$ و $RMSEA=0/049$).

تیبیک (۱۳۹۸) در پژوهشی با روش آمیخته به تدوین الگوی کشمکش‌های روانی-معنوی در جامعه‌ی ایران پرداخته است. یافته‌های او در رابطه با ساختار کشمکش‌های روانی-معنوی به شناسایی شش مقوله انجامید که عبارت بودند از: کشمکش‌های الهی که به پریشانی یا تعارض در مورد باورهای مربوط به خدا و یا نوع ارتباط ادراک‌شده با خدا مرتبط است، کشمکش‌های درون فردی که دربرگیرنده‌ی حوزه‌ی اخلاق، شک و تردید و معنای غایی است، کشمکش‌های بین فردی که شامل تجربه‌ی منفی با دین‌داران است، کشمکش‌های ماورایی که مربوط به نگرانی در مورد شیطان و ارواح خبیثه است و درنهایت کشمکش با برخی آموزه‌های دین و کشمکش با کارآمدی نهادهای دینی که اگرچه در این پژوهش مقوله‌ای جداگانه بدان اختصاص داده شده است اما طبق تعریف می‌تواند جزئی از کشمکش‌های بین فردی و الهی قرار بگیرد. همان‌طور که مشاهده می‌شود پژوهش‌های پیشین صورت گرفته درباره‌ی کشمکش‌های معنوی در جامعه‌ی ایران، به‌طور کامل با پژوهش اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) همپوشانی دارد.

با توجه به اینکه کشمکش‌های معنوی و مذهبی، تحت تأثیر آموزه‌های فرهنگی و تربیتی قرار دارند، ضروری است که ساختار این مقیاس در فرهنگ‌های مختلف مورد بررسی قرار گیرد. در این مطالعه ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی در یک نمونه ایرانی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

روش

این پژوهش یک طرح ارزشیابی بوده (سیف، ۱۴۰۰) و برای تهیه و توزیع پرسشنامه‌ها از فضای آنلاین و پیام‌رسان‌های اجتماعی استفاده شد. بدین‌صورت که با استفاده از این لینک اقدام به ساخت پرسشنامه صورت گرفت:

<https://docs.google.com/forms/u/0/d/1yMhOo0tVqnnwkSDCvjqqAncw-1n9td4iGXO3T-n2gpQY/edit>

لینک تهیه شده توسط پژوهشگران در ۴ گروه واتس‌اپی توزیع شد و از افراد گروه نیز تقاضا شد تا لینک مربوط را در گروه‌های دیگر نشر دهند و بدین ترتیب نمونه لازم برای انجام پژوهش به شیوه‌ی در دسترس گردآوری شد.

در ابتدای پرسشنامه هدف از انجام پژوهش در قالب متنی کوتاه برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شده بود و به آنان اطمینان خاطر داده شده بود که اطلاعات آنان کاملاً به صورت محرمانه حفظ می‌شود و بعد از مطالعه‌ی متن اگر تمایل به ادامه‌ی کار و شرکت در پژوهش را دارند گزینه‌ی رضایت دارم را علامت بزنند تا سؤالات برای آنان نمایش داده شود. در غیر این صورت از صفحه خارج می‌شوند و اجباری برای شرکت در تحقیق را ندارد. بدین ترتیب افرادی برای ادامه‌ی کار تمایل داشتند وارد مرحله‌ی بعدی کار شده و به ترتیب به پرسشنامه‌های کشمکش معنوی، به زیستی معنوی و تنش ادراک شده پاسخ می‌دادند.

شرکت‌کنندگان

الف) جامعه آماری: جامعه‌ی پژوهش حاضر شامل همه‌ی بزرگسالان ۱۴- ۷۵ سال ساکن شهر تهران در سال ۱۴۰۰ بودند. جامعه مورد مطالعه: تمامی افرادی که از طریق لینک اینترنتی پرسشنامه را دریافت کرده بودند.

ب) نمونه پژوهش: نمونه پژوهش به روش نمونه‌گیری در دسترس با استفاده از پرسشنامه که به صورت لینک تهیه شد، از طریق ارسال در پیام‌رسان‌های مجازی انتخاب شد. به منظور سنجش پایایی ابزار ابتدا نسخه‌ی فارسی بر روی ۳۷ آزمودنی در دو نوبت با فاصله‌ی زمانی یک ماه انجام شد. برای انجام تحلیل عاملی هیر و همکاران (۲۰۰۶) بیان می‌کنند که حجم نمونه باید بیشتر از ۱۰۰ نفر باشد. کلاین (۲۰۱۵) نیز معتقد است حجم نمونه نباید کمتر از ۱۰۰ نفر باشد. برخی از منابع (بریانت و یارنلد، ۱۹۹۵) نیز به این اشاره کرده‌اند که نسبت افراد نمونه به تعداد متغیرها نباید کمتر از ۵ باشد. لذا با توجه به شرایط ذکر شده تعداد ۴۰۰ نفر برای حجم نمونه انتخاب شد که تمامی شرایط فوق را برآورده می‌کرد که در نهایت تعداد ۴۸۶ نفر نمونه گردآوری شد که در شرایط ورود به پژوهش بودند. از آنجاکه موضوع پژوهش حاضر نیازمند طیف به‌خصوصی از افراد نبود معیار ورودی به غیر بزرگسال بودن و توانایی پاسخگویی به سوال‌های ابزارهای پژوهش لحاظ نشد.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی

متغیر	
سن	میانگین ۳۶/۱
	انحراف معیار ۹/۷
	دامنه ۱۴-۷۵
جنس	زن: تعداد (درصد فراوانی)
	مرد ۹۱ (۱۸/۸)
وضعیت تاهل	مجرد ۱۵۸ (۳۲/۶)
	متاهل ۳۲۷ (۶۷/۴)
مدرک تحصیلی	دکتری و بالاتر ۴۶ (۹/۵)
	کارشناسی ارشد ۱۶۲ (۳۳/۴)
	کارشناسی ۱۹۵ (۱۷/۱)
	دیپلم و زیردیپلم ۸۳ (۱۷/۱)

مشخصات نمونه پژوهش در جدول شماره ۱ قابل مشاهده است.

ابزارهای پژوهش

۱) مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی^۱: این مقیاس که یک ابزار خودگزارشی است میزان کشمکش‌ها و تنش‌های فرد در رابطه با امور مذهبی و معنوی را می‌سنجد. این مقیاس توسط اکسلاین، پارگامنت، گرابز و یالی (۲۰۱۴) معرفی شد و متشکل از ۲۶ ماده و ۶ زیرمقیاس است که بر اساس طیف لیکرت ۵ نقطه‌ای از «هرگز» تا «خیلی زیاد» طراحی شده است. شش زیرمقیاس این پرسشنامه مطابق با تقسیم‌بندی ارائه‌شده متشکل از کشمکش‌های الهی، اهریمنی، بین‌فردی، اخلاقی، شک و تردید و معنای غایی است. آن‌ها ابتدا در مطالعه‌ای بر روی دو نمونه بزرگسال به حجم‌های ۴۰۰ و ۴۸۳ نفر به واسطه‌ی تکنیک‌های تحلیل عاملی به پالایش بانک گویه که ابتدا متشکل از ۶۱ گویه (۱۶ ماده مربوط به زیرمقیاس الهی، ۸ گویه مربوط به زیرمقیاس اهریمنی، ۱۴ گویه مربوط به

¹. the religious and spiritual struggles scale

زیرمقیاس بین‌فردی، ۱۰ گویه مربوط به زیرمقیاس اخلاقی، ۶ گویه مربوط به زیرمقیاس معنای غایی و ۸ گویه مربوط به زیرمقیاس شک و تردید) پرداختند و در نهایت ۲۶ گویه (۵ گویه مربوط به زیرمقیاس الهی، ۴ گویه مربوط به زیرمقیاس اهریمنی، ۵ گویه مربوط به زیرمقیاس بین‌فردی، ۴ گویه مربوط به زیرمقیاس اخلاقی، ۴ گویه مربوط به زیرمقیاس معنای غایی و ۴ گویه مربوط به زیرمقیاس شک و تردید) در مقیاس نهایی باقی ماند. سپس در مطالعه‌ی دیگری بر روی ۱۱۴۱ دانشجوی دوره‌ی لیسانس با استفاده از تحلیل عامل تأییدی به‌واسطه‌ی نرم‌افزار ایموس به برازش مدل شش عاملی پرداختند که نتایج آن ($\chi^2=284$ ، $N=1141$ ، $p=0/000$ ، $CFI=0/969$ ، و $RMSEA=0/222$) حاکی از برازش خوب این مدل بود.

۲) مقیاس به‌زیستی معنوی (SWBS): مقیاس به‌زیستی معنوی توسط الیسون (۱۹۸۳) در سال ۱۹۸۳ معرفی شد. این مقیاس ۲۰ سوال دارد که ۱۰ سوال آن سلامت مذهبی (گویه‌های ۱، ۳، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۹) و ۱۰ سوال دیگر سلامت وجودی (۲، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۲۰) از «کاملاً مخالف» تا «کاملاً موافق» دسته‌بندی شده است. این مقیاس توسط دهشیری و همکاران (۱۳۸۷) بر روی ۵۲۱ دانشجو صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که ضرایب آزمون- باز آزمون و همسانی درونی به ترتیب برابر است با ۰/۸۵ و ۰/۹۰. همچنین این مقیاس از روایی همگرا و واگرا برخوردار بوده و نتایج تحلیل عاملی تأییدی حاکی از نشان‌دهنده‌ی روایی سازه‌ی ابزار می‌باشند ($\chi^2=730/11$ ، $N=521$ ، $p=0/001$ ، $df=169$ ، $CFI=0/88$ ، $GFI=0/88$ ، و $RMSEA=0/08$).

۳) مقیاس تنیدگی ادراک‌شده^۲ (PSS-14): این مقیاس توسط کوهن و همکاران (۱۹۹۴) در سال ۱۹۸۳ تهیه شد و برای سنجش درجه‌ای که موقعیت‌های موجود در زندگی فرد تنش‌زا ارزیابی می‌شوند، مناسب است. این مقیاس دارای ۱۴ ماده است و با طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای است که تنیدگی ادراک‌شده افراد را می‌سنجد. مقیاس تک مولفه‌ای است و نمرات بالاتر نشان‌دهنده‌ی تنیدگی ادراک‌شده‌ی بیشتر است. معروفی‌زاد و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی روایی و اعتبار این پرسشنامه پرداختند که نتایج آن حاکی از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹ و برازش مناسب مدل دو عاملی با آماره‌های

^۱. spiritual Well-being Scale

^۲. perceived Stress Scale

$\chi^2=118/55$ ، $df=77$ ، $p=0/000$ ، $NFI=0/888$ ، $CFI=0/888$ ، $GFI=0/111$ و $RMSEA=0/333$ بود.

روش اجرای پژوهش

مطابق دستورالعمل، فرآیندی که باید برای انطباق بین‌فرهنگی ابزارها طی نمود متشکل از مراحل ترجمه^۱، بازترجمه^۲ و اطمینان‌یابی از هم‌ارزی مفهومی مقیاس‌ها^۳ است (گسرینگ و همکاران، ۲۰۱۰). روندی که در اجرای این پژوهش انجام شد به این روال بود که ابتدا این مقیاس توسط سه نفر که دو نفر از آن‌ها دانشجوی دکتری روان‌شناسی و فرد دیگر متخصص زبان انگلیسی بود، به صورت مستقل از یکدیگر ترجمه شد. سپس نسخه‌های ترجمه‌شده توسط یک نفر از اساتید روان‌شناسی مسلط به فرهنگ و زبان انگلیسی با متن انگلیسی تطبیق داده شد و مورد بازنگری قرار گرفت. سپس متن نهایی توسط یک مترجم مسلط به هر دو زبان انگلیسی و فارسی، به زبان انگلیسی بازترجمه شد و توسط نویسنده اول با نسخه فارسی مقایسه شد تا مطابقت دو نسخه محرز شود. در نهایت جهت بازبینی نهایی در اختیار یکی از اساتید قرار گرفت. پس از آماده‌سازی نسخه‌ی نهایی این مقیاس همراه با پرسشنامه‌ی اطلاعات جمعیت‌شناختی، مقیاس به‌زیستی معنوی و مقیاس تنیدگی ادراک‌شده توسط پژوهشگر در نمونه توزیع شد. در این روند رضایت آگاهانه افراد نمونه جلب شد و توضیحاتی در راستای هدف پژوهش به آن‌ها ارائه شد. همچنین پرسشنامه‌ها بدون نام تکمیل و سایر اطلاعات مربوط به آزمودنی‌ها به صورت محرمانه باقی ماند. گزارش پژوهش نیز به نحوی ارائه شد که شناسایی آزمودنی‌ها امکان‌پذیر نباشد.

شیوه تحلیل داده‌ها

برای سنجش ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس، به بررسی اعتبار و روایی پرسشنامه پرداخته شد. بدین منظور برای بررسی روایی مقیاس، از تحلیل عاملی تاییدی و روایی همگرا و واگرا، استفاده شد. برای بررسی روایی همگرا، همبستگی مقیاس با مقیاس به‌زیستی معنوی و برای بررسی روایی واگرا، همبستگی مقیاس با مقیاس تنیدگی ادراک‌شده و

¹ . translation

² . back translation

³ . conceptual equivalency of the scales

همچنین میانگین واریانس استخراج‌شده^۱ و روایی مرکب^۲ محاسبه شد. اعتبار همسانی درونی مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ و آزمون- باز آزمون، مورد ارزیابی قرار گرفت. تحلیل با استفاده از نرم‌افزارهای اس پی اس نسخه ۲۶ و لیزرل نسخه ۱۰.۰۲ انجام شد.

یافته‌ها

مهم‌ترین مفروضه‌های تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از روش بیشینه درست‌نمایی^۳ نرمال بودن چند متغیری، عدم داده پرت چند متغیری^۴ و عدم وجود داده‌های مفقود است (جکسون و همکاران، ۲۰۰۹). نتایج آزمون مردیا برای بررسی نرمال بودن چند متغیری حاکی از عدم نرمال بودن چند متغیر داده‌ها بود که با حذف ۱۵ داده پرت در ۱۱ گویه نتایج این آزمون نرمال بودن چند متغیری را تأیید کرد.

جدول ۲. نتایج آزمون مردیا

P value	کاپا	بتا- هت ^۵	چولگی ^۶
۰/۹۸	۲/۹۴	۰/۳۵	
۰/۴	-۰/۸۲	۱۳/۷۲	کشیدگی ^۷

از آنجایی که اجرای این پرسشنامه از طریق لینک صورت گرفته و در صورتی که فرد گزینه رضایت دارم را انتخاب کرده و وارد فرآیند پاسخگویی می‌شدند، پاسخ دادن به تمامی سؤالات به حالت اجباری درآمده بود، بنابراین امکان از دست رفتن داده‌ها وجود نداشت. برای بررسی داده‌های پرت چند متغیری از فاصله ماهالانوبیس استفاده شد که با تغییرات انجام‌شده برای نرمالیتی چند متغیری (حذف ۱۵ داده پرت از ۱۱ گویه) مقادیر کای

1. Average Variance Extracted

2. composite reliability

3. maximum likelihood

4. multivariate outliers

5. beta-hat

6. skewness

7. kurtosis

اسکوئر آن معنادار نشد ($p > 0/05$) که حاکی از عدم وجود داده‌های پرت بر اساس منابع مختلف از جمله هیر (۲۰۱۴)، متسونگا (۲۰۱۰) و سوهر (۲۰۰۶) است.

زمانی که پژوهشگران از دانش نظری و پژوهش‌های تجربی یا هر دو، به ساختار یک مقیاس رسیده‌اند، CFA به آن‌ها امکان می‌دهد تا این فرضیه را که آیا متغیرهای مشاهده‌شده (گویه‌ها) و ساختارهای پنهان موجود (عامل‌ها و خرده مقیاس‌ها) همبسته‌اند یا خیر را در یک ساختار مشخص بررسی کنند. حال آنکه تحلیل عاملی اکتشافی ساختار عاملی ممکن در یک مجموعه از متغیرها را بدون نیاز به تأیید یا رد یک ساختار موجود بررسی می‌کند. در این پژوهش چون بر اساس مرور پیشینه، بررسی ابزارهای مشابه و نظر متخصصان ساختار نظری مشخصی حاصل شده است بنابراین برای بررسی این ساختار مفروض از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. هر چند نظرات در مورد انجام یک تحلیل عاملی اکتشافی و سپس انجام نتایج آن به‌عنوان تحلیل عاملی تأییدی بر روی نمونه‌های دیگر نیز در متون وجود دارد و تصمیم قطعی و کلی که همگان پذیرفته باشند در این مورد وجود ندارد (فلورا، لبریش و چالمرز، ۲۰۱۲). شاخص‌های توصیفی گویه‌ها در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۳. شاخص‌های توصیفی گویه‌ها

گویه	میانگین	انحراف استاندارد	گویه	میانگین	انحراف استاندارد
۱	۱/۷	۱/۰۸	۱۴	۲/۳	۱/۴
۲	۱/۵	۰/۹۴	۱۵	۲/۴	۱/۳
۳	۱/۶۳	۱/۰۷	۱۶	۲/۶	۱/۳
۴	۱/۸۶	۱/۱۴	۱۷	۲/۴	۱/۲
۵	۱/۶۴	۱/۰۹	۱۸	۲/۲	۱/۲
۶	۱/۳۵	۰/۸۲	۱۹	۲/۱	۱/۳
۷	۱/۳۹	۰/۸۴	۲۰	۲/۳	۱/۳
۸	۱/۲۹	۰/۷۵	۲۱	۲/۳	۱/۳
۹	۱/۶۵	۱/۱	۲۲	۲/۹	۱/۶
۱۰	۱/۸۹	۱/۲	۲۳	۲/۳	۱/۳
۱۱	۱/۸۹	۱/۱۷	۲۴	۲/۱	۱/۳

۱/۳	۲/۱	۲۵	۱/۱۵	۱/۹۶	۱۲
۱/۳	۲/۳	۲۶	۱/۲	۲/۴۶	۱۳

به‌منظور بررسی روایی سازه مقیاس، ابتدا به بررسی تحلیل عاملی تأییدی آن می‌پردازیم. شاخص‌های نیکویی برازش مدل اولیه و اصلاح شده به‌دست‌آمده، در تحلیل عاملی تأییدی به ترتیب در جدول ۴ و ۵ نشان داده شده است. همان‌طور که می‌شود برای بررسی برازش مدل به‌دست‌آمده، از شاخص‌های مجذور خی، خی دوی نسبی، نسبت مجذور خی به درجه آزادی (RMSEA، SRMR، GFI، CFI، NFI، NNFI) و IFI استفاده شده است. در ارزیابی برازش مدل، مجذور خی یک شاخص رایج است که عدم معناداری آن در سطح ۰/۰۵ نشان‌دهنده‌ی برازش بسیار مناسب مدل است (هو و بنتلر، ۱۹۹۹). از آنجایی‌که مجذور خی در اصل یک آزمون معناداری آماری است، کاربرد آن در نمونه‌های بزرگ، تقریباً همیشه منجر به رد شدن مدل شده و از طرف دیگر، در نمونه‌های کوچک توان خود را از دست می‌دهد. برای حل این مشکل و کاهش اثر حجم نمونه، شاخص نسبت مجذور خی بر درجه آزادی معرفی شد (اشغایبر و همکاران، ۲۰۰۶). کلاین و همکاران (۲۰۱۶) خی دو نسبی کوچک‌تر یا مساوی ۳ را به‌عنوان حد قابل‌قبول معرفی کردند. خی دو نسبی در مدل بررسی‌شده، ۱/۱۴ به دست آمده است که نشانگر براز مطلوب مدل، است. شاخص بعدی RMSEA است که اگر کوچک‌تر از ۰/۰۸ باشد بر برازش مطلوب مدل دلالت دارد (میرز و همکاران، ۲۰۱۶). نشانگر این است که خطای اندازه‌گیری در مدل کنترل‌شده است. میزان محاسبه‌شده آن در مدل مورد نظر برابر با ۰/۱۱ و بیانگر برازش مطلوب مدل است. شاخص SRMR نیز در صورتی‌که کوچک‌تر از ۰/۰۹۰ باشد حاکی از مناسب بودن مدل است که مقدار آن در پژوهش حاضر ۰/۰۳ بود. سایر شاخص‌های محاسبه‌شده از شاخص‌های نیکویی برازش که عبارت هستند از GFI، CFI، NFI، NNFI و IFI، مقادیری بین صفر تا یک را می‌توانند اتخاذ کنند که هر چه مقدار آن‌ها به یک نزدیک‌تر باشد، مدل از برازش بهتری برخوردار است. این مقادیر در صورتی‌که بزرگ‌تر از ۰/۹ باشند، بر برازش بسیار مطلوب و بسیار مناسب و در صورتی‌که بزرگ‌تر از ۰/۸ باشند، بر برازش مطلوب مدل دلالت دارند. مقادیر محاسبه‌شده این شاخص‌ها در پژوهش حاضر برای مدل مورد نظر به ترتیب عبارت بودند از ۰/۹۱، ۰/۹، ۰/۸۳، ۰/۸۳ و ۰/۹ که دلالت بر مطلوب بودن مدل به‌دست‌آمده دارند (نمودار ۱).

جدول ۴. شاخص‌های نکویی برازش مدل ۶ عاملی مقیاس کشمکش‌های مذهبی
معنوی (مدل اولیه)

شاخص‌های نکویی برازش مقدار محاسبه شده	
۹۰۹/۳	مجذور خی
۲۸۴	درجه آزادی
۰/۰۰۰۰۱	P Value
۳/۳	نسبت مجذور خی به درجه آزادی X^2 / df
۰/۰۶۱	ریشه میانگین مجذور خطای تقریب ^۱ RMSEA
۰/۰۷۲	ریشه میانگین مجذور باقیمانده استاندارد ^۲ SRM R
۰/۸۷۳	شاخص نکویی برازش GFI ^۳
۰/۸۹۱	شاخص برازش تطبیقی CFI ^۴
۰/۸۹۵	شاخص برازش هنجار شده NFI ^۵
۰/۸۶۴	شاخص برازش هنجار نشده NNFI ^۶
۰/۸۲۹	شاخص براز رشدی IFI ^۷

در ادامه شاخص‌های برازندگی مدل اولیه در جدول ۴ قابل مشاهده هستند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده این مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است اما سطح بهینگی آن از میزان قابل قبولی برخوردار نبود. بنابراین در گام بعدی طبق مدل پیشنهادی و اصلاحاتی که نرم‌افزار ارائه کرده بود خطای بین سؤال ۱۰ و ۱۱ که هر دو متعلق به یک‌خرده مقیاس هستند را به هم متصل کردیم و بدین ترتیب برازندگی مدل افزایش یافت.

¹ root Mean Square Error of Approximation

² standardized Root Mean Square Residual

³ goodness of Fit Index

⁴ comparative Fit Index

⁵ normed Fit Index

⁶ non-normed Fit Index

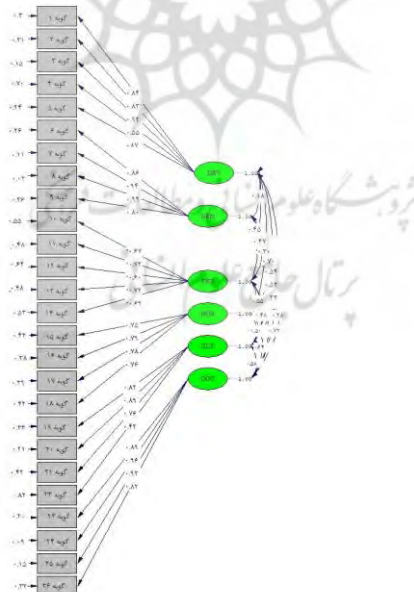
⁷ incremental Fit Index

جدول ۵. شاخص‌های نکویی برازش مدل ۶ عاملی مقیاس کشمکش‌های مذهبی

معنوی(مدل اصلاح شده)

شاخص‌های نکویی برازش مقدار محاسبه‌شده	
۳۷۲/۱۷۶	مجذور خی
۳۲۵	درجه آزادی
۰/۰۰۰۰۱	P Value
۱/۱۴	نسبت مجذور خی به درجه آزادی X^2 / df
۰/۰۱۱	ریشه میانگین مجذور خطای تقریب RMSEA
۰/۰۳	ریشه میانگین مجذور باقیمانده استاندارد SRM R
۰/۹۱	شاخص نکویی برازش GFI
۰/۹	شاخص برازش تطبیقی CFI
۰/۸۳	شاخص برازش هنجار شده NFI
۰/۸۳	شاخص برازش هنجار نشده NNFI
۰/۹	شاخص براز رشدی IFI

نمودار ۱. مدل شش عاملی مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی و ضرایب استاندارد مسیره‌ها

جدول ۶. آلفای کرونباخ و همبستگی همگرا و واگرای مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی

عوامل	آلفای کرونباخ	مقیاس به‌زیستی معنوی	مقیاس تنیدگی ادراک‌شده
عامل اول خداوند	۰/۸۴	-۰/۶۸۵*	۰/۴۵*
عامل دوم: اهریمنی	۰/۸۷	-۰/۰۷۳**	۰/۲۳*
عامل سوم: روابط بین‌فردی	۰/۷۹	-۰/۴۴*	۰/۳*
عامل چهارم: اخلاق	۰/۸۲	-۰/۲۹*	۰/۴۷*
عامل پنجم: معنای غایی	۰/۷۳	-۰/۶۷*	۰/۵۲*
عامل ششم: شک‌ها	۰/۹۱	-۰/۴۲*	۰/۳۸*

* $p < 0/1111$ ** $p < 0/11$

در ادامه به بررسی سایر ویژگی‌های این مقیاس می‌پردازیم. میانگین واریانس استخراج‌شده AVE برای هر یک از عوامل به ترتیب برابر است با ۰/۶۶، ۰/۸۱، ۰/۵، ۰/۶۰، ۰/۵۳ و ۰/۷۹. میزان قابل‌قبول AVE مقادیر بزرگ‌تر از ۰/۵ است (برت، ۲۰۰۷) AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هرچه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است. کلاین (۲۰۱۵) معتقد است روایی همگرا زمانی وجود دارد که AVE از ۰/۵ بزرگ‌تر باشد. بدین ترتیب نتایج فوق نشان می‌دهند که ابزار از روایی همگرا برخوردار است.

جدول ۶ نشان می‌دهد بین هر شش عامل کشمکش‌های مذهبی و معنوی با نمره‌ی کل مقیاس تنش درک‌شده، رابطه‌ی مستقیم و معنادار وجود دارد. این ضرایب همبستگی بین

۰/۲۳ تا ۰/۵۲ بود. همچنین بین هر شش عامل مقیاس با نمره‌ی کل مقیاس به‌زیستی معنوی، رابطه‌ی معکوس و معنادار وجود دارد. این ضرایب همبستگی بین ۰/۷۳- تا ۰/۶۸۵- بود.

برای بررسی همسانی درونی سؤالات مربوط به هر عامل و اینکه تا چه میزان خصیصه واحدی را اندازه‌گیری می‌کنند از آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ عوامل الهی، اهریمنی، بین‌فردی، اخلاق، معنای غایی و شک و تردید به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۸۷، ۰/۷۹، ۰/۸۲، ۰/۷۳، ۰/۹۱ و برای کل مقیاس برابر با ۰/۸ به دست آمد، از آنجایی که مقدار مناسب آلفا برای اعتبار یک مقیاس بزرگ‌تر از ۰/۷ است (برت، ۲۰۰۷) مقدار آلفای محاسبه‌شده برای مقیاس حاضر، نشان‌دهنده‌ی اعتبار مناسب است. در بررسی اعتبار مرکب CR عوامل مقیاس به منظور ارزیابی روایی همگرا، که در محاسبه‌ی آن بارهای عاملی لحاظ می‌شوند، مقدار محاسبه‌شده برای هر عامل به ترتیب برابر با ۰/۹۴، ۰/۹۴، ۰/۸۱، ۰/۸۴، ۰/۸۱، ۰/۹۴ به دست آمد و براساس نظر الارکن و همکاران (۲۰۱۵) مقادیر بالاتر از ۰/۷ قابل قبول می‌باشند. در بررسی آزمون- باز آزمون مقیاس به منظور بررسی پایایی، که بر روی نمونه ۳۷ نفری به فاصله‌ی یک ماه صورت گرفت، ضریب همبستگی پیرسون ۰/۹ به دست آمد که نشان‌دهنده‌ی اعتبار مطلوب مقیاس است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه‌ی فارسی مقیاس کشمکش معنوی اکسلاین و همکاران (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴) است. مفهوم کشمکش گویای آن است که چیزی در باور، عمل، یا تجربه کنونی فرد وجود دارد که موجب پدیدایی یا تداوم پریشانی است. این پریشانی ممکن است به شکل یک هیجان منفی بنیادین مانند غم، خشم یا حساس گناه بروز کند، یا گویای یک تعارض درونی باشد که فرد در آن، افکار و یا احساساتی را تجربه می‌کند که به‌راحتی حل‌شدنی نیستند (اکسلاین، ۲۰۱۳)

کشمکش‌های مذهبی و معنوی عبارتی است که در حوزه‌ی مذهب و معنویت به کار می‌رود و به حالتی اشاره دارد که سیستم مذهبی/معنوی فرد دچار آشفتگی و تنش شده است (کوریپر، فستر و همکاران، ۲۰۱۹) و مطالعات متعددی به ارتباط بین تجربه کشمکش

معنوی با بروز غم، افسردگی، گرایش به رفتارهای پرخطر، بیماری‌های مزمن جسمانی و مرگ ناشی از بیماری‌های قلبی اشاره کرده‌اند (آشوری و همکاران، ۲۰۱۶). پرسشنامه‌هایی که پیش‌ازین به بررسی کشمکش‌های معنوی پرداخته‌اند اکثراً تنها یک حوزه را مورد هدف قرار داده‌اند، به‌عنوان مثال حوزه‌ی خداوند که توجه زیادی را به خود اختصاص داده است یا حوزه‌ی معنای غایی که پرسشنامه‌های متعددی در این زمینه تهیه شده‌اند؛ بنابراین استفاده از یک مقیاس جامع که حوزه‌های مختلفی را مورد بررسی قرار دهد، مفید و کاربردی خواهد بود.

مقیاس حاضر، کشمکش‌های مذهبی و معنوی را در قالب ۶ حوزه و ۲۶ سؤال مورد بررسی قرار می‌دهد. این حوزه‌ها عبارت‌اند از: حوزه‌ی الهی (هیجانان منفی پیرامون رابطه با خداوند یا باورهای موجود درباره‌ی خدا)، اهریمنی (مورد هجوم و حمله‌ی شیطان قرار گرفتن و تجربه‌ی رخداد‌های منفی)، بین‌فردی (تجربیات منفی در قالب ارتباط با افراد یا موسسات مذهبی)، اخلاق (تلاش برای پیروی از اصول اخلاقی و تجربه‌ی نگرانی، احساس گناه و خودسرزنش‌گری به‌واسطه‌ی عدم رعایت آن‌ها)، شک و تردید (تجربه‌ی شک و تردید درباره‌ی موضوعات معنوی)، معنای غایی (درک معنایی عمیق‌تر و هدف‌نهایی برای زندگی). اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) در دو مطالعه‌ی مجزا به ساخت و بررسی این مقیاس پرداختند. در مطالعه‌ی اول که بر روی دو گروه از افراد بزرگسال شامل نمونه‌های ۴۰۰ و ۴۸۳ نفری بود، با استفاده از روش تحلیل عاملی، گویه‌ها مورد پالایش قرار گرفتند؛ و در مطالعه‌ی دوم که بر روی نمونه‌ای شامل بر ۱۱۴۱ دانشجوی صورت گرفت، نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی بر مطلوبیت بسیار خوب مدل ۶ عاملی تأکید داشت. تحلیل عاملی نسخه‌ی فارسی این مقیاس نیز بر روی ۴۸۶ نفر گروه نمونه با میانگین سنی ۳۶ سال که ۸۱ درصد از آنان را زنان و ۱۹ درصد را مردان تشکیل داده و ۶۷ درصد از جمعیت کل متاهل بودند، انجام شد و شاخص‌های نکویی برازش دلالت بر مطلوبیت مدل ۶ عاملی مقیاس کشمکش‌های مذهبی و معنوی داشتند.

برای بررسی پایایی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب به کار رفت که نتایج مشروح آن‌که در بخش یافته‌ها به‌طور مفصل ذکر شده است و نتایج حاکی از آن بود که مقیاس کشمکش معنوی از همسانی درونی بالایی برخوردار است. برای بررسی روایی همگرا مقیاس تنش ادراک شده کوهن و همکاران (۱۹۹۴) و برای بررسی روایی واگرا از پرسشنامه‌ی به‌زیستی معنوی الیسون (۱۹۸۳) به کار گرفته شد و بدین ترتیب روایی همگرا و واگرایی

مقیاس نیز تأیید شد. برای بررسی روایی سازه نیز از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد بعد از اعمال اصلاحات پیشنهادش شده توسط نرم‌افزار برازندگی مدل به سطح بسیار مطلوبی ارتقا پیدا کرد. در نهایت شاخص‌های نیکویی برازش نیز تحلیل عاملی تأییدی و مدل ترسیم‌شده را تأیید کردند و یافته‌ها نشان داد که این مدل از برازش مناسبی برخوردار است که بیانگر این موضوع است که مقیاس کشمکش معنوی از روایی سازه برخوردار است.

در بررسی اعتبار مقیاس نیز، آلفای کرونباخ بین ۰/۷۳ تا ۰/۹۱، ضریب همبستگی پیرسون در آزمون بازآزمون ۰/۹ و اعتبار مرکب CR در دامنه ۰/۸۱ تا ۰/۹۴ قرار دارد. همبستگی معنادار کل مقیاس و عوامل آن با مقیاس‌های به زیستی معنوی و تنش درک‌شده از روایی همگرا و واگرایی آن حمایت کرد. این یافته با یافته‌ی پیشین مبتنی بر رابطه‌ی مثبت بین کشمکش معنوی و افسردگی، اضطراب و استرس (استانر و همکاران، ۲۰۱۶) اضطراب تعمیم‌یافته، خشم، احساس گناه و تنهایی و همچنین رابطه‌ی منفی با رضایت از زندگی (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴) شادکامی و بهزیستی (ابوراعیا و همکاران، ۲۰۱۶) همسو است. مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده AVE نیز در دامنه‌ی ۰/۵۰ تا ۰/۸۱ استخراج شد.

عامل اول، عامل الهی است که سؤالات ۱ تا ۵ را به خود اختصاص می‌دهد. بر طبق یافته‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش، تجربه‌ی کشمکش در این حوزه بیشترین تأثیر را بر به‌زیستی معنوی دارد. اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعات خود نشان دادند کشمکش معنوی در این حوزه موجب تغییر شیوه‌ی ادراک و اسناددهی در افراد می‌شود، به‌نحوی که خشم نسبت به خداوند را به همراه خواهد داشت، به‌ویژه در شرایط دشوار که شخص خدا را بی‌رحم و مسئول رفتاری‌های به‌وجودآمده می‌داند و خود را به‌عنوان یک فرد قربانی می‌نگرد.

عامل دوم، عامل اهریمنی است و شامل سؤالات ۶ تا ۹ می‌شود. کشمکش در این حوزه نشان‌دهنده‌ی باور فرد به این موضوع است که از سوی شیطان مورد حمله قرار گرفته و این امر سبب بروز اتفاقات بد در زندگی‌اش می‌شود (اکسلاین، ۲۰۱۳).

عامل سوم که سؤالات ۱۰ تا ۱۴ را به خود اختصاص می‌دهد، عامل بین‌فردی است. این عامل بر وجود تجربیات منفی با افراد و موسسات مذهبی تأکید دارد و یا نشان‌دهنده‌ی

کشمکشی است که فرد پیرامون موضوعات مذهبی/ معنوی با دیگر افراد دارد (اکسلاین، ۲۰۱۳).

سؤالات ۱۵ تا ۱۸ مربوط به عامل چهارم، عامل اخلاق است. بسیاری از یافته‌ها در رابطه با کشمکش معنوی نشان داده‌اند که عده‌ی زیادی از افراد تجربه‌ی خشم نسبت به خداوند را امری خطا می‌دانند (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۲)، به ترتیب در عوض آنکه رخدادهای ناخوشایند را به‌صورت بیرونی استناددهی کرده و آن‌ها را به خدا نسبت دهند، درگیر کشمکش‌های اخلاقی شده و خود را مقصر می‌دانند؛ بنابراین سرزنش و احساس گناه امری است که به‌وفور در این دسته افراد مشاهده می‌شود (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴).

حوزه‌ی پنجم معنای غایی است و سؤالات ۱۹ تا ۲۲ را به خود اختصاص داده است. کشمکش در این حوزه به این نکته اشاره دارد که فرد قادر به ادراک معنایی عمیق برای زندگی خود نیست. همچنین اکسلاین و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهش‌های خود نشان داده‌اند که معنای غایی به‌عنوان مانعی در برابر شک در حوزه‌های معنوی و وجود خداوند علم می‌کند. به‌بیان‌دیگر نمرات بالاتر در حوزه‌ی معنایی غایی، پیش‌بینی‌کننده درجه‌ی بالایی از شک و تردید درباره مسائل دینی و وجود خداوند است.

حوزه‌ی ششم و نهایی یعنی حوزه‌ی شک و تردید، شامل سؤالات ۲۳ تا ۲۶ ام است و شک پیرامون موضوعات مذهبی و معنوی می‌پردازد. مطالعات متعدد نشان داده‌اند، آن دسته از افرادی که دچار شک و تردید درباره‌ی موضوعات معنوی هستند، با خداوند احساس بیگانگی می‌کنند و دچار کشمکش در روابط بین‌فردی می‌شوند، زیرا ریشه‌ی بسیاری از این شک و تردیدها به برخورد یا تعامل با افراد مذهبی بازمی‌گردد (اکسلاین و همکاران، ۲۰۱۴). هنری و پاتریک (۲۰۱۴) در مطالعات خود نشان دادند افرادی که در برخورد با اشخاص مذهبی تجربیات ناخوشایندی دارند دست به سرکوبی این شک و تردیدها می‌زنند، اما افرادی که یک چنین تجربه‌ای ندارند و می‌توانند مسائل خود را به‌راحتی مطرح کنند، در نهایت به رشد معنوی می‌رسند.

همان‌گونه که در بخش نتایج مورد اشاره قرار گرفت، ساختار عاملی نسخه فارسی این مقیاس منطبق با مقیاس اصلی و مبتنی بر همان ۶ عامل اصلی بود و به‌طورکلی نتایج نشان می‌دهند که نسخه‌ی فارسی مقیاس کشمکش معنوی، برای بررسی کشمکش‌های مذهبی و معنوی در جامعه‌ی ایران از اعتبار و روایی مناسب برخوردار است.

پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی نیز بود از جمله آنکه اگرچه تحقیقات بسیاری در حوزه سلامت معنوی و مقایسه‌ی رویکردهای مختلف با درمان معنوی در جوامع ایرانی و اسلامی صورت گرفته است با این وجود حوزه‌ی کشمکش‌های معنوی نسبت به حوزه‌های دیگر کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین با توجه به اهمیت مرگ و جان پس از آن در دین اسلام و جامعه ایران پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی این موارد نیز مورد توجه قرار بگیرند.

موازن اخلاقی

با توجه به اینکه دسترسی به نمونه‌های پژوهش از طریق فراخوان اینترنتی بودن، موازن اخلاقی شامل آگاه کردن آزمودنی‌ها از هدف پژوهش و حفظ اطلاعات آن‌ها به صورت محرمانه بود که رعایت شد.

سپاسگزاری

از کلیه عزیزانی که ما را در راستای پیش برد اهداف این پژوهش یاری کردند، سپاسگزاریم.

تعارض منافع

این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

تبیك، محمدتقی (۱۳۹۸). تدوین الگوی کشمکش‌های روانی- معنوی در جامعه ایران: روش آمیخته. رساله دکترای تخصصی، رشته روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

دهشیری، غلامرضا، سهرابی، فرامرزی، جعفری، عیسی، نجفی، محمود. (۱۳۸۷). بررسی خصوصیات روانسنجی مقیاس به زیستی معنوی در میان دانشجویان. مطالعات

روانشناختی. ۴(۳): ۱۴۴-۱۲۹. [\[link\]](#)

سیف، علی اکبر. (۱۴۰۰). اندازه‌گیری سنجش و ارزشیابی آموزشی. تهران: نشر دوران.

- Abu- Raiya, H., Pargament, K. I., & Krause, N. (2016). Religion as problem, religion as solution: Religious buffers of the links between religious/spiritual struggles and well-being/mental health. *Quality of Life Research*, 25(5), 1265-1274. [\[link\]](#)
- Alarcón, D., Sánchez, J. A., & De Olavide, U. (2015). *Assessing convergent and discriminant validity in the ADHD- R IV rating scale: User- written commands for Average Variance Extracted (AVE), Composite Reliability (CR), and Heterotrait- Monotrait ratio of correlations (HTMT)*. Spanish STATA meeting ..[\[link\]](#)
- Ashouri, F. P., Hamadiyan, H., Nafisi, M., Parvizpanah, A., & Rasekhi, S. (2016). The relationships between religion/spirituality and Mental and Physical Health: A review. *Disease and Diagnosis*, 5(2), 28- 34. [\[link\]](#)
- Barrett, P. (2007). Structural equation modelling: Adjudging model fit. *Personality and Individual differences*, 42(5), 815-824. [\[link\]](#)
- Beck, R., & McDonald, A. (2004). Attachment to God: The Attachment to God Inventory, tests of working model correspondence, and an exploration of faith group differences. *Journal of psychology and theology*, 32(2), 92-103. [\[link\]](#)
- Bockrath, M. F., Pargament, K. I., Wong, S., Harriott, V. A., Pomerleau, J. M., Homolka, S. J., Chaudhary, Z. B., & Exline, J. J. (2021). Religious and spiritual struggles and their links to psychological adjustment: A meta- analysis of

- longitudinal studies. *Psychology of Religion and Spirituality*.
[\[link\]](#)
- Bryant, F. B., & Yarnold, P. R. (1995). Principal- components analysis and exploratory and confirmatory factor analysis.
[\[link\]](#)
- Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1994). Perceived stress scale. *Measuring stress: A guide for health and social scientists*, 10(2), 1- 2. [\[link\]](#)
- Currier, J. M., Foster, J. D., vanOyen Witvliet, C., Abernethy, A. D., Luna, L. M. R., Schnitker, S. A., VanHarn, K., & Carter, J. (2019). Spiritual struggles and mental health outcomes in a spiritually integrated inpatient program. *Journal of Affective Disorders*, 249, 127- 135. [\[link\]](#)
- Ellison, C. G., Fang, Q., Flannelly, K. J., & Steckler, R. A. (2013). Spiritual struggles and mental health: Exploring the moderating effects of religious identity. *International Journal for the Psychology of Religion*, 23(3), 214- 229. [\[link\]](#)
- Ellison, C. G., & Lee, J. (2010). Spiritual struggles and psychological distress: Is there a dark side of religion? *Social Indicators Research*, 98(3), 501- 517. [\[link\]](#)
- Ellison, C. W. (1983). Spiritual well- being: Conceptualization and measurement. *Journal of psychology and theology*, 11(4), 330- 338. [\[link\]](#)
- Exline, J. J. (2013). Religious and spiritual struggles. [\[link\]](#)
- Exline, J. J., Kaplan, K. J., & Grubbs, J. B. (2012). Anger, exit, and assertion: Do people see protest toward God as morally acceptable? *Psychology of Religion and Spirituality*, 4(4), 264. [\[link\]](#)
- Exline, J. J., Pargament, K. I., Grubbs, J. B., & Yali, A. M. (2014). The Religious and Spiritual Struggles Scale:

- Development and initial validation. *Psychology of Religion and Spirituality*, 6(3), 208. [\[link\]](#)
- Exline, J. J., Park, C. L., Smyth, J. M., & Carey, M. P. (2011). Anger toward God: Social- cognitive predictors, prevalence, and links with adjustment to bereavement and cancer. *Journal of personality and social psychology*, 100(1), 129. [\[link\]](#)
- Flora, D. B., LaBrish, C., & Chalmers, R. P. (2012). Old and new ideas for data screening and assumption testing for exploratory and confirmatory factor analysis. *Frontiers in Psychology*, 3, 55. [\[link\]](#)
- Gjersing, L., Caplehorn, J. R., & Clausen, T. (2010). Cross-cultural adaptation of research instruments: language, setting, time and statistical considerations. *BMC medical research methodology*, 10(1), 1- 10. [\[link\]](#)
- Granqvist, P., & Kirkpatrick, L. A. (2013). Religion, spirituality, and attachment. [\[link\]](#)
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. (2006). *Multivariate data analysis*. Upper saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall. [\[link\]](#)
- Hall, T. W., & Edwards, K. J. (1996). The initial development and factor analysis of the Spiritual Assessment Inventory. *Journal of psychology and theology*, 24(3), 233- 246. [\[link\]](#)
- Henrie, J., & Patrick, J. H. (2014). Religiousness, religious doubt, and death anxiety. *The International Journal of Aging and Human Development*, 78(3), 203- 227. [\[link\]](#)
- Hu, L. t., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1- 55. [\[link\]](#)

- Jackson, D. L., Gillaspay Jr, J. A., & Purc- Stephenson, R. (2009). Reporting practices in confirmatory factor analysis: an overview and some recommendations. *Psychological methods, 14*(1), 6[[link](#)].
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications. [[link](#)]
- Krause, N., & Ellison, C. G. (2009). The doubting process: A longitudinal study of the precipitants and consequences of religious doubt in older adults. *Journal for the scientific study of religion, 48*(2), 293- 312. [[link](#)]
- M. Farahaninia, M. Abbasi, A. Givari, & H. Haghani. (2006). Nursing Students' Spiritual Well- Being and Their Perspectives Towards Spirituality and Spiritual Care Perspectives [Research]. *Iran Journal of Nursing, 18*(44), 7- 14. [[link](#)]
- Maroufizadeh, S., Zareiyani, A., & Sigari, N. (2014). Psychometric properties of the 14, 10 and 4- item "Perceived Stress Scale" among asthmatic patients in Iran [Research]. *Health Monitor Journal of the Iranian Institute for Health Sciences Research, 13*(4), 457- 465. [[link](#)]
- Matsunaga, M. (2010). How to Factor- Analyze Your Data Right: Do's, Don'ts, and How- To's. *International journal of psychological research, 3*(1), 97- 110. [[link](#)]
- McCullough, M. E., & Carter, E. C. (2013). Religion, self- control, and self- regulation: How and why are they related? [[link](#)]
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2016). *Applied Multivariate Research: Design and Interpretation*. SAGE Publications. [[link](#)]
- Milunsky, A. (2012). *Coping with Crisis and Handicap*. Springer US. [[link](#)]

- Pargament, K. I. (2011). *Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. Guilford press. [\[link\]](#)
- Pargament, K. I., Mahoney, A. E., Shafranske, E. P., Exline, J. J., & Jones, J. W. (2013). From research to practice: Toward an applied psychology of religion and spirituality. [\[link\]](#)
- Park, C. L., Edmondson, D., & Hale-Smith, A. (2013). Why religion? Meaning as motivation. [\[link\]](#)
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of educational research*, 99(6), 323- 338. [\[link\]](#)
- Suhr, D. D. (2006). Exploratory or confirmatory factor analysis?. [\[link\]](#)
- Wood, B. T., Worthington Jr, E. L., Exline, J. J., Yali, A. M., Aten, J. D., & McMinn, M. R. (2010). Development, refinement, and psychometric properties of the Attitudes Toward God Scale (ATGS- 9). *Psychology of Religion and Spirituality*, 2(3), 148. [\[link\]](#)
- Zarzycka, B., Ciszek, P., & Rykowska, K. (2018). The Polish adaptation of the Religious and Spiritual Struggles Scale: Factorial structure and psychometric properties. *Roczniki Psychologiczne*, 21(3), 255- 278. [\[link\]](#)

پیوست

بسیاری از مردم در برهه‌هایی از زندگی، در ارتباط با موضوعات معنوی یا مذهبی، کشمکش‌ها، نگرانی و تردیدهایی را تجربه می‌کنند. در یک ماه اخیر، هر یک از موارد مطرح‌شده در لیست زیر را تا چه حدی تجربه کرده‌اید؟ پاسخ درست و غلطی وجود ندارد. بهترین جواب گزینه‌ای است که به دقیق‌ترین شکل، تجربه شما را منعکس می‌کند.

خیلی زیاد	نسبتاً زیاد	تاحدودی	خیلی معدود	هرگز	آیتم
					۱. احساس کرده‌ام که انگار خداوند به وعده‌های خود عمل نمی‌کند و مرا ناامید کرده است.
					۲. نسبت به خداوند احساس خشم کرده‌ام.
					۳. احساس کرده‌ام خداوند مرا رها کرده است.
					۴. احساس کرده‌ام خداوند دارد مرا مجازات می‌کند.
					۵. در رابطه با عشق خداوند نسبت به خودم دچار شک و تردید شده‌ام.
					۶. احساس کرده‌ام از طرف شیطان یا ارواح خبیثه در عذاب بوده‌ام.
					۷. نگران بوده‌ام که مشکلاتی که با آن مواجه شده‌ام کار شیطان یا ارواح خبیثه است.
					۸. احساس کرده‌ام از طرف شیطان یا ارواح خبیثه مورد هجوم واقع شده‌ام.
					۹. احساس کرده‌ام که شیطان یا (یک روح خبیث) تلاش می‌کند مرا از آنچه خوب است دور کند.

				۱۰. احساس کرده‌ام از جانب افراد مذهبی آسیب دیده و مورد بدرفتاری و توهین قرار گرفته‌ام.
				۱۱. احساس کرده‌ام توسط افراد مذهبی طرد شده یا به درستی درک نشده‌ام.
				۱۲. احساس کرده‌ام دیگران به خاطر عقاید مذهبی یا معنوی‌ام به دیده‌ی تحقیر به من نگاه می‌کنند.
				۱۳. در رابطه با موضوعات مذهبی با دیگران کشمکش داشته‌ام.
				۱۴. نسبت به مذهب سنتی احساس خشم کرده‌ام.
				۱۵. برای پیروی از اصول اخلاقی‌ام با خودم کلنجار رفته‌ام.
				۱۶. در مورد اینکه اعمالم به لحاظ مذهبی یا معنوی نادرست باشند، احساس نگرانی کرده‌ام.
				۱۷. بین آن چه می‌خواهم و آن چه از نظر اخلاقی درست است، در تنگنا قرار گرفته‌ام.
				۱۸. به خاطر زندگی نکردن بر اساس استانداردهای اخلاقی‌ام، احساس گناه کرده‌ام.
				۱۹. در مورد اینکه آیا واقعاً زندگی ارزش و اهمیتی دارد، تردید داشته‌ام.
				۲۰. احساس کرده‌ام زندگی‌ام هیچ معنای عمیق‌تری ندارد.
				۲۱. در مورد اینکه آیا واقعاً زندگی من تغییری در جهان ایجاد می‌کند، دچار تردید بوده‌ام.

				۲۲. به این فکر کرده‌ام که آیا برای زندگی یا هستی هدفی نهایی وجود دارد یا نه.
				۲۳. برای اینکه بفهمم واقعاً درباره‌ی مذهب یا معنویت چه باوری دارم، دچار کشمکش بوده‌ام.
				۲۴. درباره‌ی باورهای مذهبی یا معنوی‌ام احساس سردرگمی کرده‌ام.
				۲۵. به خاطر تردیدها و سوالاتم درباره‌ی مذهب یا معنویت احساس آشفتگی کرده‌ام.
				۲۶. نگران بوده‌ام که آیا باورهای من در رابطه با مذهب یا معنویت صحیح هستند یا نه.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی